

Biblioteka naukowa (także) dla najmłodszych

Piotr Milc

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie

Streszczenie

Pierwsza edycja projektu *Europejskiej Nocy Naukowców* odbyła się we wrześniu 2005 roku. Od tego czasu stale wzrasta liczba tak uczestników, jak i instytucji naukowych, które współorganizują projekt, otwierając przed zwiedzającymi swoje pracownie i laboratoria. Choć nauki humanistyczne nie są tak spektakularne i nie pozwalają na przedstawienie widowiskowych eksperymentów, to jednak wśród partnerów *Nocy Naukowców* pojawiają się również biblioteki naukowe. Odkrywają, zwłaszcza przed najmłodszymi, swoje magazyny, a także prezentują technologie wykorzystywane na co dzień w pracy bibliotekarzy. Przygotowanie takiego spotkania może być ciekawym projektem i wyzwaniem, przed jakim stanie powołany spośród bibliotekarzy zespół projektowy.

Słowa kluczowe

biblioteka akademicka, projekt, zarządzanie projektem, *Noc Naukowców*, praca z dziećmi

Wstęp

Biblioteki akademickie z definicji ustawy zaliczane są do bibliotek naukowych (por. art. 21 ust. 2 *Ustawy o bibliotekach* z 1997 r.). Te zaś swoją działalność koncentrują głównie na obsłudze studentów i pracowników nauki, zapewniając im dostęp do materiałów niezbędnych do prowadzenia badań naukowych. Tak odczytując zapis ustawy wydawać by się mogło, że niemożliwym do pogodzenia są dwa światy - biblioteka akademicka i praca z dziećmi.

Raz w roku ośrodki badawcze, wyższe uczelnie i placówki naukowe otwierają swoje podwoje, aby popularyzować naukę. Do tego grona coraz częściej dołączają także biblioteki naukowe.

Europejska Noc Naukowców

Noc Naukowców realizowana jest w ramach projektu *European Researchers' Night* [1]. Jego idea jest odkrycie tajemniczego świata nauki, który może być dostępny dla każdego odbiorcy, poznanie specjalistów z różnych dziedzin nauki, których praca i odkrycia mogą poprawić jakość naszego życia. Jedną z cech wyróżniających tę imprezę, podobnie jak innych europejskich *Nocy...* jest fakt, że jednego dnia odbywają się liczne wydarzenia w wielu miejscach. Imprezy są współfinansowane przez Komisję Europejską w ramach programu działań *Maria Skłodowska-Curie*, którego celem jest rozwój europejskich karier naukowych [2]. Koordynatorami projektu w danym regionie są jednostki - laureaci konkursu, którym kieruje Agencja Wykonawcza ds. Badań Naukowych.

W Małopolsce Koordynatorem projektu *Nocy Naukowców* jest Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego, a partnerami uczelnie państwowe i niepubliczne, a także instytucje naukowo-badacze z terenu Krakowa i województwa, m.in. z Nowego Sącza, Tarnowa, Andrychowa czy Skawiny [3].

Projekt Nocy Naukowców w Bibliotece Głównej UP w Krakowie

W 2014 roku swoje podwoje dla najmłodszych otworzyła również Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie. Warsztaty adresowane do najmłodszych zatytułowano *Tajemniczy świat biblioteki* [4]. Ich odbiorcami były dzieci z młodszych klas szkoły podstawowej. Spotkanie w Bibliotece realizowano w ramach większego projektu, w którym partycypowała cała Uczelnia z poszczególnymi instytutami i katedrami.

Każdy projekt składa się z pewnych faz, które określane są mianem etapów zarządzania projektem. Pierwszym z nich jest planowanie projektu. „Plan jest swego rodzaju mapą pokazującą jak przejść od jednego etapu (...) do następnego.” [5] Oczywiście, przygotowany plan nie jest ścisłym szablonem czy normą, według której należy pracować, ale jak każda mapa, jest przydatny do wytyczenia właściwej drogi i kierunku działania. W toku pracy taka mapa może ewoluować, być zmieniana i poprawiana, „nawet najlepiej skonstruowany plan będzie podlegał modyfikacjom w zetknięciu z rzeczywistością” [6]. Ważnym jest jednak, aby konsekwentnie trzymać się wybranego celu i do niego dążyć.

Jak każdy projekt, również *Tajemniczy świat biblioteki* wymagał odpowiedniego przygotowania i przeprowadzenia. Kiedy został powołany zespół realizujący projekt, pierwszym zadaniem było zdefiniowanie projektu i określenie szacunkowych kosztów. Przed członkami zespołu projektowego stało trudne zadanie: łatwo zaprosić uczestników do Biblioteki, ale poważniejsze wyzwanie stanowi takie przygotowanie spotkania, aby goście byli zainteresowani tym, co mogą tutaj zobaczyć i aby utożsamiali bibliotekę z miejscem, które jest dla nich przyjazne i pełne atrakcji. Oczywiście zadanie nie było łatwe, bo biblioteka akademicka z mocy ustawy koncentruje się na innych odbiorcach [7], ale jednym z założeń zespołu

projektowego stało się też dotarcie poprzez maluchy do ich starszego rodzeństwa i rodziców, którzy mogą być potencjalną grupą odbiorczą biblioteki naukowej.

Etap projektowania wiąże się w naturalny sposób również z szacowaniem kosztów projektu. Wśród kosztów wyróżnia się koszty bezpośrednie i pośrednie. W przypadku realizacji tego projektu znaczenie miały głównie koszty bezpośrednie, czyli takie jakie „można bezpośrednio i w całości przypisać projektowi” [8]. Były to zatem zakupy materiałów, przygotowanie elementów graficznych: mapek i fiszek, które dzieci otrzymały podczas odkrywania poszczególnych agend Biblioteki Głównej oraz specjalne, dostosowane do wieku odbiorców oznaczenia pomieszczeń bibliotecznych. Uwzględnione zostały również zakupy nagród, które najmłodszy mogli wygrać w licznych konkursach i zadaniach specjalnych, czekających na nich na każdym kroku odkrywania „tajemniczego świata biblioteki”. Na tym etapie konieczne było również określenie kosztów osobowych związanych z pracą zespołu projektowego.

Kolejną fazę stanowiła realizacja projektu. W tym celu przydatnym okazało się wytyczenie tzw. kamieni milowych, czyli „punktów pośrednich, które umożliwiają ocenę postępów projektu” [9]. Znalazło się wśród nich m.in. ostateczne przygotowanie projektów wszystkich przystanków na trasie wycieczki po bibliotece, określenie szczegółowego scenariusza zadań, przygotowanie materiałów niezbędnych do właściwego przebiegu spotkania w danej agendzie biblioteki [Fot. 1]. Czwartym etapem było bezpośrednio przygotowanie terenu placówki, poprzez instalację elementów wizualnych, aranżację przestrzeni do przyjęcia najmłodszych, wreszcie realizacja zadania podczas kluczowego wieczoru. Wszystkie te etapy przebiegały sprawnie, choć zdarzały się drobne poprawki w założonym harmonogramie i przesunięcia terminów.

Maluchy odkrywały drogę książki w bibliotece prosto z księgarni, od jej odpakowania z folii, poprzez wprowadzenie do inwentarzy i opracowanie w katalogach komputerowych. Pracownicy Oddziału Gromadzenia i Opracowania Zbiorów specjalnie na tą okazję przygotowali najstarsze księgi inwentarzowe, ręcznie kaligrafowane. Dzieci były pod wrażeniem zarówno dużego formatu ksiąg, jak i pięknego charakteru pisma, jakim wypełniano księgi u początków działalności biblioteki. Na koniec tej części wizyty uczestnicy otrzymali pieczątki (odpowiedniki pieczęci akcesyjnych), które upoważniały ich do ruszenia w dalszą drogę po bibliotece [Fot. 2].

Największe wrażenie na młodych odkrywcach zrobił jednak magazyn biblioteczny - ogromne regały wypełnione tysiącami książek. Tutaj z pomocą pracowników Oddziału Magazynów dzieci wyszukiwały książki według podanych sygnatur. Dodatkową atrakcją była możliwość samodzielnego uruchomienia regatów przesuwanych. Kolejnym punktem na trasie wycieczki stał się Oddział Udostępniania, gdzie opracowaną a następnie odszukaną na półce książkę można było wypożyczyć do domu. Specjalnie na tę okazję przygotowane zostały malutkie książeczki, odpowiedniki tych prawdziwych, jakie znajdują się w zbiorach bibliotecznych. W książeczkach znalazły się mini-terminatki, czyli specjalne wkładki informujące czytelnika o dacie zwrotu dzieła.

Na pamiątkę wizyty w bibliotece w swoich miniaturowych książeczkach dzieci mogły samodzielnie przybić pieczętki z datą wypożyczenia. Ostatnim punktem na trasie był Oddział Informacji Naukowej, gdzie uczestnicy mieli możliwość poszerzenia swojej wiedzy i poszukania innych materiałów bibliotecznych, nie tylko tych tradycyjnych, ale również takich, których nie da się bezpośrednio dotknąć - dokumentów elektronicznych.

Podsumowanie projektu i wnioski na przyszłość

Ostatnim etapem realizacji projektu było jego podsumowanie i rozliczenie. Uczestnicy projektu pod koniec spotkania w bibliotece otrzymali ankiety ewaluacyjne, w których oceniali przebieg warsztatów i ich przygotowanie. Ankiety wypełniali zarówno najmłodszy, jak i ich dorośli opiekunowie. Wśród pytań znalazło się również zapytanie o to, co było największą atrakcją spotkania. Tutaj dzieci zgodnie powtarzały, że cieszyły się z tego, że mogły wejść w takie miejsca, gdzie na co dzień dostęp mają tylko uprawnieni pracownicy biblioteki.

Podsumowania dokonali także członkowie zespołu projektowego. Wyciągnięte zostały wnioski z realizacji poszczególnych faz projektu. Oceniono także w jakim stopniu ostateczny kształt spotkania był zbliżony z założonymi na początku celami. Okazało się, że nie wszystkie założenia udało się wykonać dokładnie w taki sposób, jak zostało to zaplanowane blisko pół roku wcześniej. Na drodze stanęły tutaj zarówno czynniki ludzkie, jak i czas, który należałoby poświęcić na przygotowanie tego zadania. Pojawiły się jednak nowe pomysły, które udało się włączyć do realizacji przy nieznacznej modyfikacji podstawowego harmonogramu. Doświadczenie zdobyte przy realizacji zadania okazało się przydatne w kolejnym roku, kiedy realizowana była druga edycja *Nocy Naukowców* w Bibliotece Głównej.

W 2015 roku na najmłodszych czekało odkrywanie świata biblioteki „tradycyjnej i cyfrowej”. Oprócz papierowych książek i czasopism, młodzi odkrywcy zobaczyli również tę drugą książkę, która nie pachnie, nie szeleści, ale za to jest dużo wygodniejsza do zabrania na przykład w podróż. Tym razem warsztaty adresowane były do dzieci nieco starszych - 10-12-latków [10]. Młodzi odkrywcy oprócz świata tradycyjnej biblioteki, z papierowymi książkami, regałami i kartami czytelnika, poznawali również jej cyfrowe oblicze [Fot. 3]. Wiele spośród księżniczek naukowych posiada swoje biblioteki cyfrowe czy repozytoria elektroniczne, w których znajdują się zdigitalizowane zasoby z własnych magazynów. Młodzi odkrywcy mogli samodzielnie przekonać się w jaki sposób książka papierowa zamienia się w cyfrową oraz czym różni się jedna wersja od drugiej.

Przy realizacji drugiej edycji *Nocy Naukowców* przydatne były wnioski wyciągnięte z poprzedniego roku. Po raz kolejny powołano zespół projektowy, tym razem w nieco zmienionym składzie, przygotowano kosztorys i harmonogram zadań, wyznaczono kamienie milowe projektu. Uczestnicy mogli najpierw zwiedzić, a następnie samodzielnie zdigitalizować przygotowane materiały. Ten punkt warsztatów okazał się największą atrakcją dla najmłodszych.

Możliwość samodzielnie zeskanowania książki i ujrzania efektów swojej pracy na ekranie komputera sprawiła dzieciom wiele radości.

Spotkanie tego typu było również świetną okazją do omówienia podstawowych elementów związanych z prawem autorskim, kopiowaniem i ściągnięciem materiałów z Internetu. Młode pokolenie tzw. *digital natives* [11] wykorzystuje cyfrowe nośniki w swoim życiu w sposób naturalny, jednak rzadko zastanawia się, w jaki sposób materiały z ery „przed Internetem” trafiają do sieci i dzięki jakim zabiegom można teraz korzystać np. z dzieł klasyki literatury pięknej [Fot. 4].

Nie tylko w Krakowie...

Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego nie jest jedyną biblioteką akademicką, która otworzyła swoje drzwi przed dziećmi. Podczas *Nocy Naukowców* w 2016 roku swoje podwoje dla najmłodszych udostępniły również biblioteki naukowe w Poznaniu, gdzie na uczestników czekały liczne atrakcje m.in. warsztaty *Jak powstaje książka* [12], a w 2015 roku podobną imprezę zorganizowała Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej w Gliwicach [13].

Biblioteki coraz chętniej włączają się w różnego rodzaju projekty i akcje kierowane do dzieci. Dla bibliotek akademickich może być to szansa na dotarcie do całkiem nowego grona odbiorców - uczniów szkół podstawowych, którzy już od najmłodszych lat mogą być wychowywani do obcowania z książką i korzystania z bogatych zasobów tradycyjnych i elektronicznych, jakie znaleźć mogą we współczesnych bibliotekach. Tego typu spotkania są również pośrednią drogą dotarcia do starszych użytkowników - rodziców, rodziców dzieci i ich nauczycieli, którzy również mogą zainteresować się ofertą bibliotek akademickich i stać się ich nowymi, samodzielnymi użytkownikami [Fot. 5].



Fot. 1. Materiały graficzne przygotowane dla najmłodszych uczestników *Nocy Naukowców* w Bibliotece Głównej UP. Źródło: Archiwum Biblioteki Głównej UP.



Fot. 2. Młodzi bibliotekarze odkrywają świat magazynów.
Źródło: Archiwum Biblioteki Głównej UP.



Fot. 3. Biblioteka cyfrowa, czyli młodzi odkrywcy w pracowni digitalizacji.
Źródło: Archiwum Biblioteki Głównej UP.



Fot. 4. *Noc Naukowców* w Bibliotece Głównej UP - spotkanie w Oddziale Informacji Naukowej.
Źródło: Archiwum Biblioteki Głównej UP.



Fot. 5. Materiały graficzne przygotowane dla najmłodszych uczestników *Nocy Naukowców* w Bibliotece Głównej UP. Źródło: Archiwum Biblioteki Głównej UP.

Przypisy:

- [1] *Europejska Noc Naukowców : nauka poprzez zabawę*. In *Komisja Europejska* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: http://ec.europa.eu/research/researchersnight/index_pl.htm.
- [2] Tamże.
- [3] *Idea*. In *Małopolska Noc Naukowców* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://nocnaukowcow.malopolska.pl/idea/>.
- [4] *Noc Naukowców w Bibliotece Głównej*. In *Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie* [online], 2014 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.up.krakow.pl/?q=article-noc-naukowcow-w-bibliotece-glownej>.
- [5] J. Davidson Frame, *Zarządzanie projektami w organizacjach*, Warszawa, 2001, s. 10.
- [6] Tamże.
- [7] Por. art. 21 ust. 2 *Ustawy o bibliotekach* z dnia 27 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997, Nr 85, poz. 539 wraz z późniejszymi zmianami.
- [8] D. Lock, *Podstawy zarządzania projektami*, Warszawa, 2009, s. 42.
- [9] Tamże, s. 124.
- [10] *"Tajemniczy świat biblioteki tradycyjnej i cyfrowej" - Małopolska Noc Naukowców w Bibliotece Głównej*. In *Biblioteka Główna Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie* [online], 2015 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.bg.up.krakow.pl/?q=article-tajemniczy-swiat-biblioteki-tradycyjnej-i-cyfrowej-malopolska-noc-naukowcow-w-bibliotece>.
- [11] Więcej o zjawisku *digital natives* przeczytać można w opracowaniu Hanny Krauze-Sikorskiej i Michała Klichowskiego pt. *Świat Digital Natives : młodzież w poszukiwaniu siebie i innych*, Poznań 2013.
- [12] *Noc Naukowców w Bibliotece Uniwersyteckiej 30.09.2016*. In *Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: http://lib.amu.edu.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=1559&Itemid=161.

[13] *Noc Naukowców. Niech każdy oceni, jak się uczy w cyberprzestrzeni, 17 X 2015, Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej* [online], 2015 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://gom.gliwice.pl/new/attachments/article/85/Za%C5%82%2011%20Noc%20Naukowc%C3%B3w.pdf> .

Bibliografia:

- [1] Davidson Frame J., *Zarządzanie projektami w organizacjach*, Warszawa 2001.
- [2] *Europejska Noc Naukowców*. In *Komisja Europejska* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: http://ec.europa.eu/research/researchersnight/about_pl.htm.
- [3] *Idea*. In *Małopolska Noc Naukowców* [online], 2016 [dostęp: 2016-11-18]. Dostępny w World Wide Web: <http://nocnaukowcow.malopolska.pl/idea/>.
- [4] Kisielnicki J., *Zarządzanie projektami badawczo-rozwojowymi*, Warszawa 2013.
- [5] Krzos G., *Struktury organizacyjne wewnętrznych zespołów zarządzających projektami europejskimi - identyfikacja zalet i wad*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu. Nauki o Zarządzaniu”, 2011, T. 8, nr 216, s. 99-110.
- [6] Lock D., *Podstawy zarządzania projektami*, Warszawa 2009.
- [7] *Ustawa o bibliotekach* z dnia 27 czerwca 1997 r. Dz. U. 1997, Nr 85, poz. 539 wraz z późniejszymi zmianami.
- [8] Wyrozębski P., *Zarządzanie wiedzą projektową*, Warszawa 2014.

Informacja o autorze:

mgr Piotr Milc - bibliotekarz, pracownik Oddziału Informacji Naukowej Biblioteki Głównej Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, tel. 12 662 63 72, e-mail: piotr.milc@libpost.up.kakow.pl.